

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«___» _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____
«___» _____ 2023р.

ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ
ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬО-
ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. УКЛАДАННЯ
МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДО м-22
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Шепеленко Катерини Геннадіївни

Керівник доктор педагогічних наук,
професор Ковшар О.В.

Оцінка:

Національна шкала

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	8
1.1 Феномен емоційно-ціннісні якості особистості.....	8
1.2. Проблема емоційно-ціннісного розвитку дошкільника в сучасних дослідженнях	9
1.3. Художньо-театралізована діяльність як засіб розвитку емоційно- ціннісної сфери особистості дитини передшкільного віку.....	17
Висновки до першого розділу	27
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	30
2.1. Стан процесу організації емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку.....	30
2.2. Презентація методичних рекомендацій щодо організації процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності.....	38
Висновки до другого розділу	47
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	55
Додаток А	

Додаток Б

Додаток В

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти актуальним постає питання організації емоційної сфери дитини. Формування базових компетентностей дошкільників відбувається через діяльність в процесі емоційно-ціннісного розвитку. Базовий компонент дошкільної освіти особливо вказує на проживання дошкільником емоцій в процесі формування основних компетентностей. Процес формування компетентностей дітей дошкільного віку відбувається одночасно з формуванням відповідних цінностей. У сучасній педагогіці та психології проблема емоційного розвитку дітей визнана однією із пріоритетних. Насамперед, це пов'язано з розумінням феномену “емоційний розвиток” у різних науково-теоретичних підходах і окремих концепціях.

Емоційно-ціннісний розвиток сприяє формуванню повноцінного сприйняття дитиною навколишнього світу, є основою формування її культури почуттів. Успішність формування особистісної компетентності значною мірою залежить від рівня емоційно-ціннісного розвитку дитини, формування ціннісного ставлення у дитини до себе, інших людей та світу. Саме тому особливої актуальності набуває завдання щодо вивчення особливостей індивідуальних емоційних проявів, переживань дитини; формування цінностей, спрямованість способів і засобів розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини.

Отже, необхідність проведення дослідження обумовлена сучасним розумінням ролі культурного, естетичного та духовного виховання дошкільника, в данному випадку засобом художньо-театралізованої діяльності, потреба у вдосконаленні існуючих

підходів до виховання і навчання дітей передшкільного віку. Наукове підґрунтя для розробки педагогічної проблеми емоційно-ціннісного розвитку особистості на ранніх етапах онтогенезу досліджували (І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Запорожець, О.Ковшар, О. Кононко, А. Кошелева), гуманістичного виховання дошкільників (О. Савченко, Т. Поніманська, С. Рубінштейн). Проблема емоційно-ціннісного розвитку, формування емоційної культури вимагає особливої уваги по відношенню до дітей передшкільного віку, оскільки саме в цей віковий період дитина активізується завдання взаємодії з навколишнім світом, інтенсивно формується досвід спілкування з однолітками та дорослими.

Базовий компонент дошкільної освіти акцентує, що мета діяльності дошкільного закладу визначена в забезпеченні гармонійного розвитку кожної дитини, створенню сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дошкільника визнано художньо-театралізовану діяльність. Адже саме художньо-театралізована діяльність сприяє етичному, емоційно-ціннісному вихованню дитини, її емоційно-ціннісному розвитку. Крім того, вона розвиває вміння бачити, чути та розуміти красу слова. Художньо-театралізована діяльність близька та зрозуміла дітям, адже в його основі гра, яка є для дошкільника провідною діяльністю.

Отже, актуальність проблеми зумовили вибір теми кваліфікаційного дослідження **«Емоційно-ціннісний розвиток дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності. Укладання методичних рекомендацій»**.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичні підгрунтя процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності; укласти методичні рекомендації з обраної проблеми.

Завдання дослідження:

1. Уточнити поняття “емоційний розвиток”, “емоційна культура”, “ціннісний розвиток”, “емоційно-ціннісний розвиток”, “художньо-театралізована діяльність”.
2. Охарактеризувати особливості процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку.
3. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в практиці сучасної дошкільної освіти.
4. Укласти методичні рекомендації організації процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності.

Об’єкт дослідження – емоційно-ціннісний розвиток дітей передшкільного віку.

Предмет дослідження – організація процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності.

Методи дослідження. *Теоретичні:* аналіз, синтез, огляд наукових досліджень з проблеми організації процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності; ключових понять дослідження; аналіз освітніх програм для закладів дошкільної освіти; *емпіричні:* спостереження, систематизація методів діагностування емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку.

Практична значущість дослідження: укладені методичні рекомендації організації процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності.

Методичні рекомендації можуть бути використані педагогами-вихователями в організації процесу емоційно-ціннісного розвитку в закладі дошкільної освіти;

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційного дослідження висвітлено на Міжнародній конференції *Актуальні дослідження правової та історичної науки. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu*. м. Ополь, Польща. 6-7 грудня 2023

Шепеленко К. Емоційно-ціннісний розвиток дітей передшкільного віку. *Актуальні дослідження правової та історичної науки. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu*. Випуск 56. м. Ополь, Польща. 6-7 грудня 2023

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Загальний обсяг роботи становить: 74 сторінки, із яких сторінки основного тексту 65, в додатках розміщені дидактичні матеріали.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1 Феномен емоційно-ціннісних якостей особистості

Формування гармонійно розвиненої особистості неможливе без виховання у неї ціннісного ставлення до людей, природного середовища. Дослідження Н.Гавриш, Ю.Семеняко, В. Тугарінова обґрунтовують поняття “емоційно-ціннісне ставлення”. Опишемо визначення науковців, що емоційно-ціннісний розвиток – емоційне ставлення дитини до людей і подій, яке свідчить про її особисті орієнтації, інтереси, потреби, мотиви, переваги, вибори, бажання, незалежні від дорослого. Науковці стверджують, що емоційно-ціннісний розвиток пов’язаний із системою потреб та інтересів дитини, з її вмінням приймати рішення, самовизначатися, надавати перевагу комусь – чомусь, здійснювати самостійний вибір [1, с. 156]. Сучасна проблема цінностей – це проблема загального ставлення людини до світу і до природи, а також до самої себе. Емоційно-ціннісний розвиток обумовлений емоційними переживаннями. Тому в особистісних ставленнях проявляється зацікавленість, прояв емоцій, бажань, які виявляються у поведінці, діях і переживаннях особистості і виступають головною силою його діяльності .

Емоції – проявляються у формі безпосередніх переживань, відчуттів, приємного або неприємного ставлення людини до світу і людей, процес і результати її практичної діяльності. До класу емоцій належать настрої, почуття, афекти, пристрасті, стреси. Це так звані “чисті” емоції. Вони включені у всі психічні процеси і стан людини. Будь-які прояви її активності супроводжуються емоційним

переживаннями [28, с. 35]. Отже, емоції – це специфічна форма взаємодії людини з навколишнім світом з середовищем, спрямована на пізнання світу та свого місця в ньому через саму себе. Однією з умов виникнення у дошкільника складних емоцій і почуттів, ставлень відбувається у взаємозв'язку, взаємозалежності емоційних і пізнавальних процесів — двох найважливіших сфер психічного розвитку особистості. Виховання емоційно-ціннісних ставлень у дитини сприяє формуванню гармонійно розвинутої особистості. Показником гармонійного розвитку особистості виступає співвідношення інтелектуального та емоційного розвитку.

Проте погляди різних вчених щодо природи емоційно-ціннісних ставлень відчутно різняться.

У. Джемс висловив думку, що за збудником слідує тілесна зміна, а переживання цих змін і є емоціями. На думку дослідника К. Г. Ланге, емоції виникають в результаті моторних змін, що викликані деякими подразниками [29].

Вітчизняні психологи вважають, що емоційно-ціннісне ставлення - це особлива форма ставлення до предметів і явищ дійсності.

1.2 Проблема емоційно-ціннісної розвитку дошкільника в сучасних дослідженнях.

Сучасний та бурхливий розвиток суспільства, зміни в Державному стандарті дошкільної освіти(БКДО) перед дошкільною педагогікою проблемне питання щодо соціально-

емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Завдання дошкільної освіти побудувати процес поступового опанування дитиною соціокультурних досягнень суспільства, у формуванні здатності усвідомлювати себе, навколишнє довкілля та активно взаємодіяти з соціальними середовищем. Проблема розвитку емоційно-ціннісної сфери дітей дошкільного віку та її особливості є безперечно актуальною актуальною .

Важливу роль у розробці проблеми особистісного становлення та емоційного розвитку дошкільника відіграють праці відомих вітчизняних дитячих психологів та педагогів: О. Кульчицької (формування моральних почуттів), О.Кононко (психологічні основи особистісного становлення дошкільника), С. Кулачківської (емоційні взаємини дитини з дорослими), Т.Поніманської (гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності), Ю.Приходько (ціннісне ставлення дошкільників до однолітків), С.Тищенко (розвиток внутрішнього світу дитини).

Вивченням емоційних станів дітей займалися такі відомі психологи, як М. Аскаріна, К. Бібанова, Н. Денисова, М. Фігурін, які наголошували на важливості розвитку емоційної сфери, зокрема на вихованні почуттів з перших років життя дитини. Як вважає О.Запорожець, емоційний розвиток дошкільника є однією із важливих умов його виховання, що підкреслює важливість емоційного переживання дошкільника при взаємодії з соціумом для його особистісного становлення [29].

На процес розвитку емоційної сфери впродовж всього дошкільного дитинства вказував відомий вітчизняний психолог

В.Зінківський. Дослідник писав: «Психічна організація дитинства виключно прекрасна, і цією красою і грацією своєї дитинства зобов'язана тієї безпосередності, коріння якої лежить у переважному розвитку емоційної сфери» [30, с. 56].

У старших дошкільників складні емоції формуються у взаємодії емоційних і пізнавальних процесів, як двох найбільш важливих сфер їхнього психологічного розвитку. Відтак, емоції є найважливішим фактором регуляції процесів пізнання. Отже, емоційна забарвленість – є однією з умов, яка визначає довільну увагу та здатність запам'ятовувати. Крім того, вона здатна суттєво забезпечити або ускладнити довільну регуляцію цих процесів.

Емоційна сфера дошкільника пластична, дитина не вміє самостійно виражати свої почуття, емоційні переживання без діяльності, так як здатність довільно керувати своїми діями і емоціями формується на протязі всього дошкільного періоду дитини.

Необхідно зазначити, що емоційний стан дітей впливає на розвиток їхньої пізнавальної діяльності, стабільність інтересів і вибір виду діяльності. Саме тому вивчення емоційних станів та особистісних відносин дітей дає можливість виявити приховані проблеми освітнього процесу. А також є основою для прогнозування варіантів подальшого особистісного розвитку дошкільників.

Емоційний розвиток дитини передшкільного віку пов'язаний, в першу чергу, з появою в нього нових мотивів, потреб та інтересів. Починають інтенсивно розвиватися моральні почуття та соціальні емоції. Зміни які відбуваються в емоційній сфері дошкільника

пов'язані не тільки з розвитком мотиваційної та пізнавальної сфери особистості, але також із розвитком самосвідомості. Адже дитина перш за все живе емоціями, вона керується ними при виборі способів поведінки. Емоції супроводжують дитячі відчуття та практичні дії, вони регулюють розумову діяльність, збагачуючи навколишній світ дитини. Саме завдяки емоціям дитинство залишається незабутнім періодом життя кожної людини.

За період дитинства сила, стійкість емоцій поступово змінюються у зв'язку зі змінами характеру провідної діяльності дитини, її мотивів, а також у зв'язку з ускладненням стосунків дитини з довколишнім світом. Відтак з часом, у дитини виникають більш складні відчуття, які викликані тим, наскільки добре вона виконала свої обов'язки, яке значення мають її дії для інших людей і в якій мірі дотримується вона норм і правил поведінки [9,с.61].

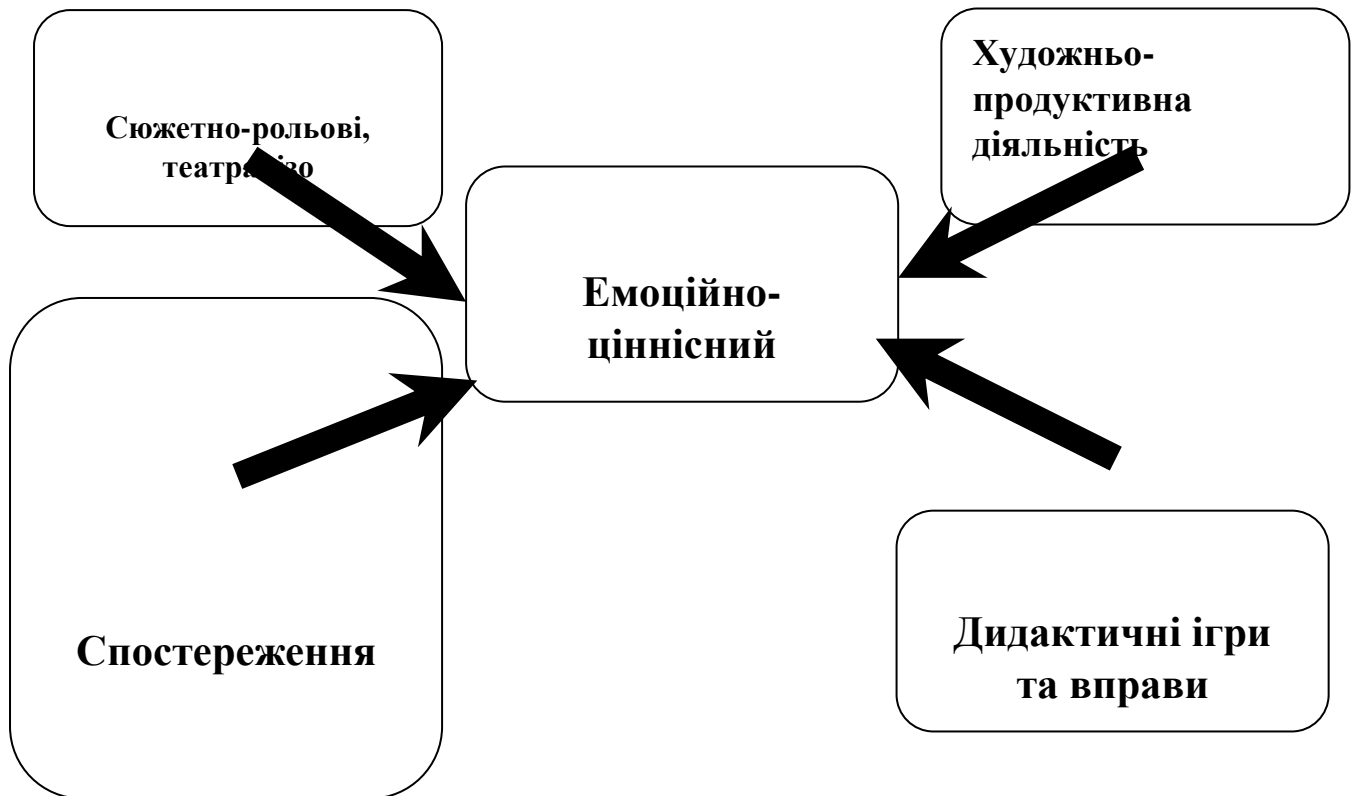
Інтенсивний розвиток особистості дошкільника визначає глибокі зміни в його емоційній сфері. Якщо у ранньому віці емоції зумовлювалися безпосередньо оточуючими впливами, то у дошкільника вони починають опосередковуватися його ставленням до тих чи інших явищ. Внаслідок появи опосередкованості емоцій вони стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими. Дитина виявляє здатність стримувати небажані емоції, скеровувати їх відповідно до вимог дорослих та до засвоєних норм поведінки. Дошкільник орієнтується на “добре” і “погано”, “можна” і “не можна”, все частіше “хочу” поступається “треба”, відповідно розвитку довільної поведінки. Дитина передшкільного віку при стримуванні емоцій використовує сформовані у нього уявлення про належну поведінку, особливо, коли вона пов'язана з ігровою роллю. Зародження особистості дошкільника відбувається на основі

здатності підпорядковувати суспільно важливі мотиви (треба) своїм імпульсивним бажанням (хочу) [16, с. 17]. Virізняються головні і другорядні, виникає здатність дитини підпорядковувати свою поведінку головним за рахунок втрати другорядних. Науковець О.Кононко підкреслює, що особливістю інтелектуальних емоцій є їх вплив на пізнавальну діяльність дитини.Цей процес продовжується і на етапі шкільного навчання. В.Котирло зазначає, що у процесі спілкування дитини з дорослими й однолітками, її участі у колективних формах діяльності у неї формується емоційна складова спрямованості на інших людей - як чуйність та уважність[15] Спілкування важливо щоб проходило на емоційно-позитивному тлі. Виникають не просто окремі вміння розуміти іншого, виявляти йому симпатію, співчуття, бути товариським, але й цілісне емоційно-ціннісне утворення — спрямованість переживань дитини на емоційні переживання дорослого й однолітків, яке формує його внутрішній світ.Засобами реалізації емоційно-ціннісного розвитку в освітній діяльності дошкільника виступають: сюжетно-рольові ігри, художньо-театралізована діяльність, художньо-продуктивна діяльність, дидактичні ігри та вправи, спостереження за навколишньою природою(див рис.1.1.).

В аналізі емоційно-ціннісної сфери дитини дошкільного віку, треба звернути увагу і на її моральний розвиток. Становлення уявлень особистості про світ, стосунки людей, про себе починається у дошкільному дитинстві одночасно з розвитком почуттів і моральних якостей (гуманізму, колективізму, любові до батьків тощо).

Рис. 1.1.

Засоби реалізації емоційно-ціннісного розвитку в освітній діяльності.

За останній час отримано безліч спостережень, накопичено певний досвід досліджень емоційно-ціннісної сфери дитячої особистості.

В передшкільному віці у дитини вже сформовані основні елементи вольової дії на основі формування довільності поведінки-внутрішнього зусилля, необхідні для виконання певної діяльності. Дошкільник володіє навичками планування своїх дій : поставити мету, прийняти рішення, окреслити план дій, виконати його, виявити зусилля для подолання перешкод, оцінити результат своєї дії.

В старшому дошкільному віці дитина починає диференціювати внутрішню і зовнішню сторони своєї особистості, усвідомлювати зміст своїх переживань (сердита дитина розуміє, що вона сердита), узагальнювати їх.

Провідною в старшому дошкільному віці залишається ігрова діяльність. Вольова готовність передбачає і здатність стримувати свої емоції та імпульсивні дії, зосереджуватися на виконуваному завданні, слуханні мови старшого тощо.

Виховання емоційно-ціннісного ставлення у дитини повинне служити, перш за все, формуванню гармонійно розвинутої особистості, і одним з показників цієї гармонії є певне співвідношення інтелектуального і емоційного розвитку.

Отже, особливості розвитку емоційно-ціннісної сфери дітей передшкільного віку складаються з :

- емоцій дошкільника, які опосередковуються його ставленням до тих чи інших явищ;

- появою опосередкованості емоцій, вони стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими;

- інтенсивного розвитку вищих почуттів, що відбувається у процесі виконання різних видів діяльності дошкільника — трудової, продуктивної, ігрової;

- ціннісні почуття дошкільників становлять важливу складову їхньої емоційної сфери, свідчать про розвиток їх особистості;

- ціннісні почуття лежать в основі такого особистісного утворення, як емоційна позитивна спрямованість на іншу людину;

- у розвитку ціннісних почуттів провідне значення мають спілкування та спільна діяльність дитини із дорослими та з ровесниками;

- емоційно-ціннісні спереживання виникають внаслідок засвоєння моральних норм[28].

Робимо висновок, що розвиток емоцій та цінностей у дітей передшкільного віку сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості. Одним з показників цієї гармонійності є певне співвідношення інтелектуального й емоційного розвитку.

В. Сухомлинський у своїх працях звертав увагу педагогів на такі провідні аспекти у системі виховання дитячих емоцій: емоційну культуру неможливо сформувати без постійного духовного спілкування педагога і дитини, без взаємного проникнення у світ думок, почуттів та переживань один за одного; незамінним емоційним стимулом думки є процес різнобічного пізнання оточуючої дитину дійсності: «Важливо, щоб джерелом думки і почуттів було пізнання явищ природи, її краси» [25, с. 557]; істина, в якій узагальнюються предмети та явища навколишнього світу, стає особистісним переконанням дітей за умови, що вона наділена яскравими образами, які впливають на почуття дитини.

Отже, формування емоційно-ціннісної сфери дітей передшкільного віку відбувається через :

- спостереження за станом дорослих, які оточують дитину;
- навчити дітей способів адекватного вираження негативних емоцій та вмінь позбуватися їх.
- стимулювання дітей до прояву свого ставлення до тієї чи іншої ситуації, стану, емоції чи переживання, спричиненого цією ситуацією;

Дослідження доводять, що саме в передшкільному віці закладаються основи емоційно-етичної культури особистості, в якій емоційна культура займає провідне місце.

Аналізуючи процес розвитку емоцій дітей передшкільного віку, робимо такі висновки: емоції дошкільника опосередковуються його ставленням до тих чи інших явищ; з віком, емоції стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими; емоційно-ціннісний компонент мотивів формується на основі емоцій як важливий їх компонент; інтенсивний розвиток емоційно-ціннісної сфери відбувається у процесі виконання різних видів діяльності дошкільника– трудової, продуктивної [23, с. 201].

За підсумками досліджень науковців, емоційної сфери дитини, емоційно-ціннісний розвиток розуміємо як комплексний закономірний процес ускладнення та збагачення емоційно-ціннісної сфери дитини [28].

Поняття «емоційно-ціннісний розвиток дітей передшкільного віку» слід розглядати як складний, безперервний процес, який формує емоційну сферу дітей на етапі дошкільного дитинства та проявляється в емоційно-ціннісному ставленні до навколишнього світу [28].

Погоджуємося з думкою Т. Поніманської, яка зазначає про «необхідність формувати у дошкільників відкритість до світу людей як потребу особистості, навички соціальної поведінки...формувати готовність до сприймання соціальної інформації, виховувати співчуття, співпереживання, бажання пізнавати людей, робити добрі вчинки» [20, с. 8], що є очевидною передумовою формування емоційної культури дитини. Гармонійне співжиття дитини з довкіллям передбачає її компетентність у світі емоцій і почуттів.

Поняття емоційно-ціннісний розвиток формується в глобальному процесі емоційної культури.

Термін «емоційна культура» (словник під редакцією А. Реана), можливо пояснити як вихованість емоцій; рівень розвитку емоцій, який припускає емоційну чуйність і відповідальність за свої переживання перед собою та оточуючими [31]. Найбільш виразно поняття культури представлено у працях

Емоційна культура – трактується як один з критеріїв особистісної культури людини. Особистісна культура дитини передбачає синтез індивідуальних якостей, які проявляються у сприйнятті та усвідомленні культурних цінностей і які спрямовані на творчу взаємодію з навколишнім середовищем та іншими людьми [31].

Науковець А. Шевчук стверджує, що особистісна культура дитини характеризується ступенем усвідомлення культурних цінностей та відповідною поведінкою і виявляється:

– у ставленні до культурних цінностей (дитина емоційно переживає, виявляє інтереси, смаки до красивих предметів, мистецьких творів, цінує їх);

– у мисленні (дошкільник аналізує, порівнює красиве і некрасиве, проводить аналогію між природними і культурними явищами тощо);

– у духовно-практичній і продуктивній діяльності (дошкільник вчиться сприймає культуру, виявляти почуття, здібності; діє згідно з правилами і проявляє елементи творчості);

– у мистецькій або художній активності (дитина починає проявляти зусилля для реалізації власного задуму тощо)[27]

Наводимо з дослідження Н.Трофаїла принципи, на яких базується педагогічна технологія розвитку емоційно-ціннісної

культури старших дошкільників в процесі художньо-театралізованої діяльності:

1. Принцип системності дозволяє вирішувати завдання розвитку емоційної культури в дітей дошкільного віку у взаємозв'язку збагачення уявлень про емоції та почуття, активізацію особистого досвіду, поступового перенесення емпатійних дій та емоційної культури в реальний життєвий контекст.

2. Принцип єдності діагностики і розвитку, який відображає цілісність процесу розвитку. Процес розвитку вимагає від педагога постійного контролю динаміки змін у розвитку особистості, в нашому випадку – динаміки емоційних станів дитини, почуття, переживань, емоційної культури поведінки.

3. Діяльнісний принцип розвитку емоційної культури базується на теорії психічного розвитку дитини, розкрито в працях А. Леонтєва і Д. Ельконіна, центральним положенням якої є роль діяльності в психічному розвитку дитини. Провідним способом процесу розвитку емоційної культури старших дошкільників є організація дорослим активної самостійної діяльності дитини, створення умов, в яких би, активізувалися прояви емоційної культури дітей.

4. Принцип урахування вікових психологічних та індивідуальних особливостей дитини.

5. Принцип комплексності методів у формуванні емоційної культури дошкільників доводить необхідність використання різноманіття педагогічних та психологічних методів і прийомів.

6. Принцип активного залучення найближчого соціального оточення дитини визначається провідною роллю, яку відіграє сім'я, педагога, найближче оточення дитини [28].

При виборі педагогічних засобів формування емоційно-ціннісної культури дітей необхідно врахуванням таких особливостей дітей передшкільного віку: прагнення до самостійності і активності дитини в діяльності; егоцентричність мислення, труднощах прийняття позиції іншого; потреба дитини в ігровій взаємодії.

Враховуючи сукупність завдань формування емоційно-ціннісної культури, послідовність їх розв'язання пропонуємо розглянути одним із напрямів - організація художньо-театралізованої діяльності, включення старших дошкільників до театралізованих ігор, читання дитячої художньої літератури, вирішення соціально-емоційних проблемних ситуацій, емоційні імпровізації тощо.

1.3.Художньо-театралізована діяльність як засіб розвитку емоційно-ціннісної сфери особистості дитини передшкільного віку.

Сучасне суспільство активно звертає увагу на формування особистості дитини, на її емоційне світосприймання, розвиток емоційної сфери як реалізація гармонійності й цілісності її особистісного потенціалу. Саме тому особливої актуальності набуває завдання щодо вивчення особливостей індивідуальних емоційних проявів, переживань дитини; спрямованість способів і засобів розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини.

Емоційна культури дитини є важливою складовою її соціальної компетентності та набуває особливої уваги з боку педагогів та психологів. Наукове підґрунтя для розробки педагогічної проблеми присвячені дослідження вчених про

емоційний розвиток особистості на ранніх етапах онтогенезу (І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Кононко, А. Кошелева), дослідження гуманістичного виховання дошкільників (О. Савченко, Т. Поніманська, С. Рубінштейн). Ідея гуманізації сучасної освіти розглядається в сучасній педагогіці з позиції взаємодопомоги, активного співпереживання (Ш. Амонашвілі, В. Абраменкова, А. Асмолов, Е. Шиянов).

Розвиток емоційно-ціннісної культури як здібності людини до співчуття і співпереживання іншим людям, до розуміння їх станів, є одним з найважливіших компонентів етичного розвитку дітей. У зв'язку з цим, проблема емоційного розвитку, формування емоційної культури вимагає особливої уваги по відношенню до дітей передшкільного віку, оскільки саме в цей віковий період дитина активно вирішує завдання взаємодії з навколишнім світом, інтенсивно знаходить досвід спілкування з однолітками та дорослими.

Базовий компонент дошкільної освіти метою діяльності закладу дошкільної освіти окреслює забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дошкільника виділено художньо-театралізовану діяльність. Вона сприяє естетичному вихованню дітей, емоційному розвитку, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям, адже в його основі — гра, яка є для дошкільника провіною діяльністю.

Психолого-педагогічні дослідження О.Аматьєвої, Л.Артемової, Л. Виготського, С.Гаврилюк, Н.Кудикіної, Л.Макаренко, Н.Сиротич та ін., доводять необхідність формування емоційного досвіду, творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Дитина за своїми віковими та психологічними особливостями емоційна та чуттєва. Сприймання для неї – це основа пізнання й орієнтації в навколишньому середовищі, головна умова розвитку особистісних якостей. Серед різноманітних засобів розвитку емоційної культури, особливої уваги заслуговує художньо-театралізована діяльність, театралізовані ігри та власне театр, який є для дітей школою емоційної культури та людського спілкування.

Художньо-театралізована діяльність є імпровізаційною, виступає як індивідуальний творчий процес і об'єднує різні за характером творчі принципи: продуктивний, виконавчий, оформлювальний та вміння дитини сприймати специфічне сценічне мистецтво. Лише такий синтез створює умови для розвитку та вдосконалення емоційної сфери і творчості дитини [4, с. 4–5].

Педагогічні можливості художньо-театралізованої діяльності, особливо в дошкільному віці, в розвитку емоційно-ціннісної сфери досить великі.

Художньо-театралізована діяльність – це ігрова діяльність, в якій дитина, в силу специфічних особливостей, має тонко відчувати емоційний стан персонажів, займати позицію співпереживаючого героя або глядача; – обов'язковим елементом театралізованих ігор (ігор-драматизацій, ігор-етюдів, ігор-імпровізацій, режисерських ігор) в передшкільному віці є ігровий образ, що вимагає від дитини не лише зовнішнього перевтілення, але й емоційного переживання,

глибокого чуттєвого входження в зміст виконуваної ролі; – репродуктивність при підготовці дітьми спектаклю або процес сприйняття театрального дійства спонукає дітей до активної роботи: від співчуття до співпереживання, викликає наслідування улюбленим героям, їх поведінці. Це залишає глибокий слід в емоційному досвіді та впливає на поведінку і характер взаємодії дитини з навколишнім світом.

За визначенням О. Трофаїла, художньо-театралізована діяльність – це системний процес, який починається з ознайомлення з літературною основою майбутнього спектаклю і підготовки дитячого сприймання, супроводжується детальним аналізом сюжету і вчинків героїв, обговоренням стратегій їх поведінки, продовжується в пробах себе в обраній ролі, в осмисленні і розучуванні ролі, самостійному втіленні образу героя і задуму спектаклю [28].

Системна організація процесу художньо-театралізованої діяльності дозволяє формувати у дітей передшкільного віку емоційно-ціннісне ставлення. Педагог має створити умови для збагачення емоційно-ціннісної сфери дитини, надавати можливість проявляти власні почуття, підтримувати живий інтерес повноцінного особистісного розвитку.

Залучення до театру дітей дошкільного віку пов'язано в основному з виставами-казками. Адже, приймаючи участь у ній, діти знайомляться з навколишнім світом через образи, фарби, звуки.

З розумовим розвитком дітей тісно пов'язане виразність реплік персонажів та власних висловлювань. Так, непомітно для дітей активно збагачується та розвивається словник дитини. Крім того, удосконалюється звукова культура мови дошкільника. Адже виконувана роль, вимовлені репліки ставлять дитину перед

необхідністю чітко, ясно, та зрозуміло висловлюватися. Отже, безумовно, завдяки активної театралізованої діяльності у дитини розвивається мовлення.

Можна стверджувати, що художньо-театралізована діяльність є джерелом розвитку глибоких почуттів та переживань дитини. Театралізовані заняття залучають дитину до пізнання духовних цінностей, розвивають емоційну сферу дитини, змушують його співчувати персонажам.

Художньо-театралізована діяльність – є найважливіший засобом розвитку у дітей емпатії. Тобто формування здатності у дошкільника розпізнавати емоційний стан людини з її міміки, жестів, інтонації, уміння ставити себе не його місце в різних ситуаціях, а отже, знаходити адекватні способи сприяння. «Щоб веселитися чужим веселощами і співчувати чужому горю, потрібно вміти з допомогою уяви перенестися в стан іншої людини, подумки стати на його місце», - стверджував Б. Теплов [23].

Художньо-театралізована діяльність сприяє формуванню досвіду навичок поведінки, адже кожен літературний твір або казка для дітей дошкільного віку завжди мають моральну спрямованість. В них описуються такі основні моральні якості як доброта, дружба та чесність. Улюблені герої казок стають зразками для наслідування. Саме ідентифікація дитини з улюбленими героями дозволяє вихователям здійснювати позитивний виховний вплив.

Художньо-театралізована діяльність дозволяє дитині опосередковано від імені будь-якого персонажа вирішувати багато проблемних ситуацій. Крім того, це допомагає дитині долати невпевненість у собі, сором'язливість та боязкість. Отже, театралізовані заняття сприяють всебічному розвитку дитини.

Для організації художньо-театралізованої діяльності, стверджує Т.Поніманська педагогу-вихователю необхідно:

- створювати умови які сприяють розвитку творчої діяльності дітей (заохочувати творчість, розвивати здатність вільно і раскрепощено триматися у виступі і т.д.);

- привчати дошкільників до театральної культури (знайомити театральними жанрами, з різними видами лялькових театрів);

- в єдиному педагогічному процесі забезпечувати взаємозв'язок між театралізованою та іншими видами діяльності;

- створювати умови для спільної театралізованою діяльності дітей і дорослих[20].

Художньо-театралізована діяльність сприяє формуванню правильної моделі поведінки в сучасному світі, підвищує культуру дитини.

Художньо-театралізована діяльність – це ефективний засіб соціалізації дошкільника, яка формується у процесі осмислення дитиною морального підтексту літературного твору. Художньо-театралізовані діяльність, розглядається як участь в грі, яка створює сприятливі умови для розвитку навичків взаємодії. Отже, в художньо-театралізованій діяльності доречно окремо виділити театралізовану гру.

Театралізована гра близька до сюжетної гри. Сюжетно-рольова та театралізовані ігри мають спільну структуру: задум, сюжет, зміст, ігрова ситуація, роль, рольове дію, правила. Особливість театралізованою ігри - літературна або фольклорна основа змісту і наявність глядачів. Велике значення у театралізованих іграх має безпосередньо ігрова дія, предмети та костюм. Оскільки всі перелічені предмети та засоби допомагають дитині вжитися у роль.

Творчість дитини проявляється в зображенні театралізованого персонажа. Дитині для цього необхідно зрозуміти персонаж, вміти аналізувати та оцінювати його дії. Але це залежить від досвіду дитини: чим ширше його враження про навколишнього життя, тим багатше уяву, почуття, здатність мислити. Дітям надзвичайно важлива реакція та враження глядачів.

Театралізовану гру дослідник Л. Артемова[5] ділить на дві групи: драматизації і режисерські.

В іграх-драматизаціях дитина самостійно створює образ за допомогою комплексу засобів виразності (інтонація, мимика, пантоміма), виробляє власні дії виконання ролі. Зазвичай діти переживають за свого героя. Вони діють від його імені, автоматично привносячи в персонаж свою особистість. У зв'язку з цим, герой, що бів зіграний однією дитиною, буде зовсім не схожий на героя, зіграного іншим дошкільником.

Ігри-драматизації можуть носити характер концертного виконання або виконуватися без глядачів. Ігри-драматизації які розігруються в звичайній театральній формі (сцена, завіса, декорації, костюми і т. д.) або у формі масового сюжетного видовища – мають назву – театралізація.

Розглянемо детальніше види драматизації, які наводить О.Трофайл:

- інсценування творів;
- ігри-імітації (імітація образів тварин, людей, літературних персонажів);
- рольові діалоги на основі тексту;
- постановки вистав по одному або декільком творам;
- ігри-імпровазації – розігрування сюжету без попередньої підготовки [28].

Отже, художньо-театралізована діяльність це ігрова діяльність, основою якої є ігровий образ, що спонукає дітей до активної роботи: від співчуття до співпереживання, викликає наслідування улюбленим героям, їх поведінці.

Ігрова художньо-театралізована діяльність активізує чуттєву, мовленнєву, інтелектуальну, і, звісно, емоційно-ціннісну сферу та сприяє розвитку, становленню особистості дитини передшкільного віку.

Висновки до першого розділу

У першому розділі здійснено теоретичний аналіз з проблеми емоційно-ціннісного розвитку особистості. Розглянуто та проаналізовано результати значущих теоретичних досліджень, що стосуються особливостей розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини передшкільного віку; розглянули чинники, які мають вплив на емоційний розвиток; виявлені особливості розвитку дітей дошкільного віку.

З'ясовано, що ключовими моментами емоційно-ціннісного розвитку дитини дошкільного віку є: освоєння соціальних форм вираження емоцій; формування почуття обов'язку; подальший розвиток естетичних, інтелектуальних та моральних почуттів; емоції стають усвідомленими завдяки мовленнєвому розвитку дитини; стан емоційно-ціннісного розвитку є показником загального стану дитини, її психічного і фізичного здоров'я.

Проаналізовано особливості розвитку емоційно-ціннісної сфери дітей передшкільного віку. Відтак, виявлено, що діти передшкільного віку поступово засвоюють соціальні форми прояву почуттів. Їх емоції поступово стають більш розумними і

довільними, починає формуватися вищі почуття (естетичні, моральні, інтелектуальні).

Протягом дошкільного періоду з розширенням видів діяльності та спілкування розвивається й емоційна сфера дитини. Перш за все, це вміння контролювати свої емоційні реакції. Крім того значно збільшується стійкість почуттів, адже вони стають більш усвідомленими, глибокими, та узагальненими.

Поняття «емоційно-ціннісний розвиток дітей передшкільного віку» розглядається, як безперервний та складний процес, що сприяє формуванню емоційної сфери дітей на етапі дошкільного дитинства та виявляється в емоційно-ціннісному ставленні до навколишнього світу. Виявлено, що художньо-театралізована діяльність займає собливу роль у процесі розвитку емоційно-ціннісної сфери дитини в дошкільному віці.

Розвинута сфера емоцій, почуттів, цінностей дає змогу людині набувати власного досвіду пізнання соціального і предметного оточення. Художньо-театралізована гра є одним із основних видів діяльності дітей дошкільного віку. За допомогою такої діяльності краще розвиваються психічні, фізичні сили дитини(увага, мислення, уява, пам'ять, організованість, спритність тощо), легше сприймається освоєння дошкільником навколишнього світу і людських взаємовідносин, пробуджує мислення, задіює його творчий потенціал.

Художньо-театралізована діяльність це ігрова діяльність, основою якої є ігровий образ, що спонукає дітей до активної роботи: від співчуття до співпереживання, викликає наслідування улюбленим героям, їх поведінці. Художньо-театралізована діяльність активізує чуттєву, мовленнєву, інтелектуальну, і, звісно,

емоційну сферу та сприяє розвитку, становленню особистості дитини передшкільного віку.

Велике значення мають і форми організації художньо-театралізованої діяльності у закладі дошкільної освіти, та як ці форми будуть використовуватися педагогом. Отже, емоційно-ціннісний розвиток дітей передшкільного віку активно відбувається засобом художньо-театралізованої діяльності дітей.

РОЗДІЛ II. СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1 Стан процесу організації емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку.

Розвиток і виховання особистості, формування гармонійної особистості – одне із завдань побудови нового демократичного суспільства. Передусім, воно актуалізується у дошкільному віці, оскільки саме на цьому етапі закладаються основи фізичного, духовного, інтелектуального, соціального та емоційного розвитку особистості [18]. Дошкільний вік – первинний етап соціалізації дитини. Це період долучення до загальнолюдських цінностей, час встановлення перших взаємин з людьми, період бурхливого розвитку емоційно-ціннісної сфери, яка має величезний вплив на особистісний розвиток дитини, на оволодіння нею різноманітними видами діяльності [18]. Емоційно-ціннісний розвиток є вагомою частиною загального розвитку дошкільника. Емоційно-ціннісний розвиток зберігає своє значення і в наступні періоди життя, проте на ранніх етапах онтогенезу він є провідними, оскільки на цьому значною мірою ґрунтується цілісна поведінка дошкільника. Саме емоції відіграють визначальну роль у долученні дитини дошкільного віку до загальнолюдських цінностей, установленні перших взаємин із людьми в розумовому та загальному її розвитку [1]. Крім того, в складних умовах сьогодення, які швидко змінюються, щороку збільшується кількість дітей з емоційними проблемами, агресивних,

тривожних, не впевнених у собі. Отже, тільки цілеспрямована комплексна психолого-педагогічна робота в навчально-виховному процесі дасть змогу реалізувати завдання змістовної лінії емоційно-ціннісного розвитку дошкільника [1]. Базовий компонент дошкільної освіти визначає основним завданням дошкільного дитинства-формування ключових компетентностей за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості. Компетентності як результат дошкільної освіти та особистісне надбання відображає систему взаємопов'язаних компонентів психічного, фізичного, духовного та соціального розвитку особистості дитини:

- емоційно-ціннісного ставлення;

- сформованості знань;

- здатності та навичок до активного, творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності [5].

Базовим компонентом дошкільної освіти визначено кожен компетентність емоційно-ціннісним ставленням

Отже, всі ключові компетентності дошкільника формуються через емоційно-ціннісну сферу дитини. Тому позитивний емоційно-ціннісний розвиток є основою формування особистості дошкільника. А розвиток емоційно-ціннісної сфери дошкільника є провідним завданням дошкільної освіти.

В освітньому напрямі «Гра дитини» театралізовані ігри входять до першої групи самодіяльних вільних ігор, є специфічним видом дитячої активності, одним із найулюбленіших видів творчості.

У театральній-ігровій діяльності дошкільнят якнайповніше реалізується, зокрема, така з вимог Базового компонента, а саме: «дитина відчувається задоволеною під час мистецької творчої діяльності, має навички рефлексії щодо власного мистецького досвіду, проявляє художню активність як складову особистісної культури» [5]. Крім того, інтенсивно розвивається мовлення, соціальний інтелект, комунікативні здібності, формується пізнавальна уява.

Художньо-театралізована діяльність передбачає поєднання рухів, співу та художнього слова, міміки, пантоміми для створення художнього образу. Органічне поєднання кількох видів мистецтва створює унікальні можливості для емоційно-ціннісного розвитку дитини передшкільного віку.

У психолого-педагогічних дослідженнях Д. Менджеричької, Л. Артемової, Р. Жуковської, Н. Карпінської, Н. Кудикіної та інших, театралізовану діяльність розглядають як таку, що становить синтез сприймання літературного тексту і творчого відображення його безпосередньо у ролях. При цьому виконавець ролі може використовувати надягнуті на руку ляльки, пальчиковий і настільний театри, елементи костюмів тощо. Важливо, що хоча кожна дитина і має певний творчий потенціал, однак ступінь та характер його прояву залежать від системи заходів, яке безпосередньо створює педагогічне середовище. Адже майже всі діти знають, кого або що вони бажають зображувати, однак не всі розуміють, як це треба робити.

Театралізована гра – це дії, передбачені художнім твором або сюжетом реальності, вони можуть мати репродуктивний характер. Це своєрідний спосіб досліджувати навколишній світ, зображувати

дії та риси характеру тих, хто її оточує. Зазначена гра близька до сюжетної гри.

Зазначемо, що сюжетно-рольова гра є своєрідним майданчиком, звідки бере свій початок і розвиток театралізована гра. Сюжетно-рольова і театралізована гра мають загальну структуру, зокрема: задум, сюжет, зміст, ігрову ситуацію, роль, рольову дію, правила. Творчість дитини проявляється у тому, що вона передає свої почуття у зображеній дії та художньому задумі, використовує предмети і замітники у грі. Відмінність між сюжетно-рольовою і театралізованою іграми полягає у тому, що у сюжетно-рольовій грі діти відображають навколишні явища, а в процесі театралізованої гри діти використовують сюжети з літературних творів [28].

У театралізованих іграх використовують ігрову дію, предмет, костюм чи ляльку, які полегшують вибір дитиною ролі, а також визначають ігрові дії. Образ героя, його основні риси, дії, переживання визначено змістом твору.

Розглядаємо художньо-театралізовану діяльність як один із чуттєвих, емоційних засобів пізнання дійсності. Так, основні положення комплексної програми «Я у світі» щодо художньо-театралізованої діяльності спрямовані на розкриття потенційних можливостей дитини співпереживати; розвиток емоційної сфери дитини, формування впевненості дитини у собі; створення відповідного емоційного настрою; розвиток шанобливого відношення до себе й до оточуючих людей; створення ігрових ситуацій морального спрямування. Отже, спостерігається значний і всебічний вплив художньо-театралізованої діяльності на особистість дитини. Саме в цій діяльності дитина поводитьсь більш природньо, відчувається розкутою та вільною. Також дитина навчається легше

сприймати невдачі, не зупинятися перед труднощами, адекватно переживати свій програш, поступатися одне одному.

Долучення дітей до театрального мистецтва відбувається і під час проведення свят та розваг, в основі яких – гра-драматизація за мотивами авторської або народної казки.

Освітні програми «Дитина», «Українське дошкілля» містять перелік театралізованих творів для передшкільного віку та наголошують, що проведення заходів у такій формі дозволяє творчо розкритися кожній дитині. Разом з дитиною беруть участь і дорослі – вихователі, батьки. Дитина не тільки набуває знань, умінь, навичок, розвиває творчі здібності, а й розширює коло спілкування – дорослий і дитина виступають як рівноправні партнери.

Отже, у діяльності сучасного закладу дошкільної освіти значна увага приділяється розвитку особистості дошкільника, а саме його творчій діяльності та моральному досвіду. Діти ще не здатні керувати своїми емоціями, що часом може призводити до імпульсивності в поведінці та ускладнень при встановленні комунікацій між однолітками й дорослими. Поступово у дошкільників формується здатність усвідомлювати і контролювати свої переживання, розуміти емоційний стан інших людей, розвивається довільність поведінки, почуття стають глибшими та стійкішими.

Наведемо приклад парціальної програми для організації театралізованої діяльності дошкільників. Парціальна програма «Грайлик» (автор О.Березіна) розширює та доповнює зміст роботи педагогів дошкільних навчальних закладів з питань організації художньо-театралізованої діяльності. Складена з урахуванням вікових психолого-фізіологічних особливостей розвитку дітей та відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Зазначена

програма розкриває особливості та умови успішної освітньої роботи з організації художньо-театралізованої діяльності з дітьми молодшого, середнього та старшого дошкільного віку. Також подано методичні рекомендації, які допоможуть вихователям системно підійти до організації цього напрямку роботи.

За парціальною програмою визначено зміст та завдання з питань театралізованої діяльності в організованій педагогом, так і в самостійній діяльності дітей. Заняття рекомендовано проводити один раз на тиждень як самостійні (тривалість заняття – 15–30 хв залежно 5 від віку) або в поєднанні з іншими розділами чинних програм [21].

Передбачено інтеграцію художньо-театралізованої діяльності за різними напрямками роботи дітей і дорослих у повсякденному житті, в самостійній діяльності, у роботі студій і гуртків, в організації свят та розваг. Час проведення – довільний як у першу, так і другу половини дня. Організація художньо-театралізованої діяльності за програмою передбачає: відвідування музею ляльок, лялькового (драматичного) театру з педагогами та батьками; виготовлення атрибутів, костюмів та декорацій; участь у театральних заняттях, театралізованих іграх, розвагах і святах; розігрування театралізованих ігор-спектаклів, міні-сценок, вистав з ляльками; самостійну театралізовану діяльність у повсякденному житті; виконання пізнавальних завдань; постановку спектаклів за участю батьків і дітей.

Програма враховує вікові психолого-фізіологічні особливості розвитку дітей передшкільного віку та ґрунтується на усвідомленій педагогом потребі поступово вводити дитину у світ театру та гри. Програма охоплює періоди молодшого, середнього і старшого

дошкільного віку. Завдання і зміст програми рекомендується реалізовувати індивідуально, підгрупами та фронтально.

Парціальна програма розвитку творчих здібностей дітей 4-6 років на заняттях із малювання з використанням елементів медіаосвіти «Казки і фарби» сприяє розвитку в дошкільників адекватного колірного сприйняття світу, почуття прекрасного, розширенню можливості сприйняття різних явищ, підвищенню виразних можливостей дитячого малюнка, розширенню художнього досвіду малят за допомогою нових способів художнього вираження, активізує їхній творчий потенціал і здібності.

Базовий компонент дошкільної освіти наголошує на формуванні в дитини дошкільного віку вмінь і навичок рефлексії стосовно власного мистецького досвіду, тому ця Програма є інструментом формування в дошкільнят комунікативних навичок спілкування з приводу змісту і краси твору, його засобів

Отже як комплексні, так і парціальні програми акцентують увагу на організації художньо-театралізованої діяльності в дошкільному закладі, яка сприяє формуванню та становленню особистості дошкільника.

Для визначення стану процесу організації емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності було проведено анкетування вихователів щодо розуміння важливості процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку. Кількість респондентів 5

Відповіді на перше запитання анкети (Додаток А) щодо розуміння респондентами сутності таких понять, як: «емоції», «емоційний стан», «агресія», «емоційний розвиток», «емоційний дискомфорт», «емоційна чутливість», «позитивні емоції»,

«негативні емоції», – дозволили виявити точні, не точні і навіть хибні відповіді. Наведемо приклади правильного визначення сутності понять вихователями: «емоції» – «це переживання людиною у певний момент свого ставлення до чогось чи до когось»; «психічні процеси, які протікають у формі переживань і відображають особистісну значущість та оцінку зовнішніх і внутрішніх ситуацій, важливих для життєдіяльності людини»; це «переживання, душевних вилювань людини».

Найважливішим завданням вихователя (відповідь на друге запитання), респонденти вважають: дати дітям глибокі і міцні знання (40 %), виховання особистості дитини – 35%, розвиток дитини – 25 % респондентів.

На третє запитання анкети: «Які емоції переважають у дітей Вашої групи: інтерес, радість, подив, сум, гнів, відраза, презирство, страх, сором, провина?». Відповіді респондентів: інтерес – 34%; радість – 20 %; подив – 13 %; сум – 12 %; сором – 5 %, страх – 9 %, гнів – 4 %, відраза – 2 %, презирство – 1%. Отже, більшість дітей дошкільного віку переживають позитивні емоції.

На запитання: «Які емоції у дітей спостерігаються на занятті» 95 % вихователів відповіли: «інтерес, радість», та лише 5% респондентів відповіли: «незадоволення, байдужість, сум».

На запитання анкети: «Як дитина у Вашій групі виявляє свої негативні емоції?» – відповіді розподілилися таким чином: переважна більшість дітей виявляє свої негативні емоції діями (бійками) – 60%; словами – 26 %; «жестами» – 7 %; «мімікою» – 7 %. Наступне запитання вимагало назвати причини, які, на думку вихователів, призводять до агресивної поведінки дітей,

невпевненості у собі. Респонденти назвали такі причини: 14 % – конфлікти у сім'ї; 6 % – негативне ставлення батьків до дітей; 15 % – вседозволеність удома; 8 % – непорозуміння вихователів та батьків з дітьми; 5 % – різні вимоги до виховання, непоступливість інших дітей; 9 % – не сприятливі умови в родині; 3 % – агресивність з боку людей, які оточують; 8 % – надмірна опіка батьків; 4 % – суперництво між дітьми; 6 % – байдужість і критика батьків щодо дитини; 5 % – приниження гідності дитини; 7 % – прагнення привернути до себе увагу; 4 % – завищена самооцінка, 6 % – захисна реакція дитини.

Щодо запитання: «Чи звертаються до Вас батьки дітей за консультаціями з приводу негативних емоцій у дітей? Вкажіть, які проблеми обговорюєте з ними найчастіше», – 90 % вихователів дали стверджувальну відповідь «так». Серед проблем, з якими звертаються батьки до вихователів, названо такі: «Прояви вередування, упертості дитини»; «безпричинний крик дитини»; «чому дитина не бажає ходити у ЗДО»; «як подолати негативні емоції в адаптаційний період»; «проблеми адаптації»; «негативне ставлення до ровесників». І лише 10 % вихователів засвідчили, що батьків цікавить лише те, як дитина себе поводить упродовж дня, ; якщо виникає якась проблема, батьки звертаються до практичних психологів.

Щодо необхідності вказати «причини виникнення негативних емоційних станів у дітей дошкільного віку?», відповіді були такими: майбутня розлука з матір'ю чи батьком – 36 %, розставання із близькими – 25 %, різка зміна звичної обстановки – 13 %, неприйняття з боку однолітків – 16 %, прихід дозакладу освіти – 10%.

На запитання: «Яким чином Ви вивчаєте особливості емоційного розвитку дитини? було одержано такі відповіді: 16 % – «дивлюсь на реакцію дитини»; 25 % – «спілкуюся з дитиною»; 11 % – «спостерігаю задітьми»; 18 % – «читаю відповідну літературу»; 13 % – «проводжу індивідуальні бесіди»; 17 % – «спілкуюся з дітьми та їхніми батьками». На запитання: «Які методи Ви використовуєте, щоб позбутися у дітей негативних проявів у ставленні однолітків?» – вихователі здебільшого називали такі: 15 % – налаштовую дитину на самостійну діяльність; 25 % – залучаю дитину до спільної гри, праці; 22 % – проводжу бесіди, сюжетно-рольові ігри; 17 % – відволікаю, залучаю дітей до активних форм роботи; 21 % – намагаюся помирити, поговорити з дітьми.

Щодо запитання: «Чи передбачено у групі місце для зняття дитиною негативних емоцій?» – лише 9 % респондентів дали ствердну відповідь «так», більшість – 91 % вихователів – не мають таких куточків у групах закладів дошкільної освіти.

Отже, проведений аналіз показав, що вихователі певною мірою обізнані зі специфікою дошкільного дитинства та основними поняттями щодо емоційно-ціннісного розвитку дітей дошкільного віку, з різновидами емоцій, причинами виникнення негативних емоційних станів та агресивної поведінки у дітей; проявляють інтерес до роботи з дітьми, які мають негативні прояви емоцій, мають бажання допомагати батькам, подолати негативні емоції за допомогою консультацій, бесід, порад, рекомендацій. Також опитування засвідчило про необхідність методичної допомоги, щодо емоційного розвитку дітей передшкільного віку.

Для діагностування емоційно-ціннісного ставлення дошкільників була підібрана методика «Паровозик», «Кольорова соціометрія»,

«Емоційна ідентифікація» (автор - Е.І. Ізотова), «Вивчення соціальних емоцій у дошкільнят» (автори Г. А. Урунтаєв, Ю. А. Афонкіна) [32].

Методика «Паровозик» використовується з метою дослідження психічних станів дитини протягом дня в її діяльності, спрямована на визначення позитивного психічного стану (ППС) та негативного психічного стану(НПС) кожної дитини і сприятливість психологічного клімату у групі в цілому

Методика «Кольорова соціометрія», спрямована на дослідження емоційно-безпосередніх міжособистісних відношень дитини до оточуючих.

Методика діагностики «Емоційна ідентифікація» (автор - Е.І. Ізотова) спрямована на вивчення здатності диференціювати, називати, пояснювати емоційний стан.

Методика діагностики «Вивчення соціальних емоцій у дошкільнят» (автори Г. А. Урунтаєв, Ю. А. Афонкіна)спрямована на вивчення здатності прояву соціальних почуттів. пантомімою, мало імпровізують.

2.2. Презентація методичних рекомендацій щодо організації процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності.

Театралізація – це, насамперед, емоційно- ціннісний розвиток дитини. Це щирий інтерес, захопленість як з боку дорослих, так і з боку дітей. Педагогічне керівництво ігровою діяльністю дошкільного закладу включає: виховання в дитини основ загальної культури; долучення дітей до мистецтва театру; розвиток творчої активності, їхніх ігрових умінь.

При укладанні методичних рекомендацій з емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку були розроблені театралізовані ігри-вистави, театралізовані ігри на святах і розвагах за участю батьків; міні- театралізовані ігри в повсякденному житті, інших заняттях, відвідування дітьми театрів спільно з батьками, міні-сценки з ляльками, педагогічні ситуації.

Наведемо приклади педагогічних ситуацій, що виконувались за допомогою театральної діяльності[19].

1. «Занурення в казку» за допомогою «чарівних речей» із казки. Створення уявній ситуації. Наприклад, подивитися на речі, які стоять у групі, використовуючи «чарівний ритуал» (замружити вічка, вдихнути, з видихом відкрити очі і озирнутися) або «чарівні окуляри». Потім привернути увагу дітей до якої речі: лава (Не з неї чи впало яєчко?), миска (Може в цій мисці спекли Колобок?) і т.д. Потім дітей запитували, дізналися чи вони з якою казки ці речі.

2. Читання та спільний аналіз казок. Наприклад, проводилась співбесіда, спрямована на знайомство з емоціями і почуттями, потім - виділення героїв з різними рисами характеру та ідентифікація себе з одним з персонажів. Для цього під час драматизації діти можуть виглядати в «спеціальне» дзеркало, яке дозволяє бачити себе в різні моменти театралізованою ігри і з успіхом використовується при програнні перед ним різних емоційних станів.

3. Малювання, розфарбування найбільш яскравих і емоційних для дітей подій з казок з мовним коментуванням і поясненням особистісного сенсу зображуваних подій.

Наведемо приклад вправ, спрямованих на розвиток умінь дітей проявляти доброзичливе ставлення один до одного[21].

Вправа «Продовжи речення».

Мета: розвиток умінь дітей проявляти доброзичливе ставлення одиндо одного.

Процедура виконання: Діти продовжують речення, у яких описується емоційний стан персонажів, зображених на сюжетних і предметних картинках. Після розгляду картинок пропонується гра «Я розпочинаю, а ти продовжуєш речення».

1. «У цього ведмедика велике свято. Він (щасливий). На його мордочці(весела посмішка. Його очі...(сяють від радості). Вони схожі...(на сонечко).Ведмедик з радості плескає...(удолоні)».

2. «Цей зайчик сумний. На його мордочці немає...(посмішки), очі...(сумні). Лапки...(лежать на колінах). Він сумно опустил...(плечі) і тихо сидить...(на стільці). Грати йому...(не хочеться)».

3. «Принцеса дуже здивувалася. Її очі...(широко відкриті). Вона не могла повірити в те, що відбувалося («Оцетак!») і навіть злегка...(присіла)».

4. «Цей котик сильно злякався. Його очі...(широко відкриті). Від страху він (тремтить). Лапки...(притиснуті до грудей).

«Вовк дуже засмутився. Його оченята...(дивляться зі злістю, зіщурені). Він стиснув...(лапи), тупотить...(лапами) і голосно кричить...(«Я вам покажу!»)»

Гра «Чарівний мішечок».

Мета: виховання позитивного емоційного ставлення до однолітків
Процедура виконання: перед початком гри студенти

обговорили з кожною дитиною, який настрій, що відчуває, чи ображена на когось. Після обговорення кожній дитині пропонували «викинути» у чарівний мішечок усі дитячі негативні емоції: злість, образу, сум. Цей мішечок з усім поганим, пропонували дитині викинути.

Гра «Настрій».

Мета: розвивати вміння дітей долати невпевненість, замкнутість, сором'язливість, байдужість до інших та довколишнього середовища.

Процедура виконання: «Дітям» пропонували сісти в коло і перекидати один одному м'яча. Студент кидав по черзі кожній «дитині» і називав будь-який настрій або емоцію. «Дитина» повертала м'яч і називала протилежний настрій. Наприклад:

Веселий – сумний, Добрий – злий, Теплий – холодний, Ясний – темний.

Підібрані ігри та вправи, спрямовувалися на розвиток потреби дітей у спілкуванні, на формування позитивного емоційного ставлення до однолітків, створення ситуацій, що допомагають подолати невпевненість, егоїзм, замкнутість, сором'язливість, невпевненість у собі, байдужість до інших та довколишнього середовища

Представляємо план роботи театрального гуртка, та заплановано показ казки «Лисичка-сестричка та вовк-панібрат».

Заняття проводилися з дітьми старшої групи. На перших заняттях говорили про театр, та про те, як він виник. Деякі заняття і підготовка до спектаклів проводилися з музичним супроводом. Заняття завжди починалися з переклички. Діти по черзі виходили на сцену і називали своє ім'я і прізвище. Вчилися втілюватись у створений образ, вдосконалювати його, шукаючи найбільш виразні засоби для його втілення; розвивати пам'ять, фантазію.

Заняття будувалися на техніці мови - чистомовки, цокання, вправа на голосні і приголосні звуки, дихальні вправи, скоромовки, розминки пальців, жестикуляція. Особлива увага приділялася розвитку у дітей міміки і жестикуляції. Виконуючи етюди, діти вчилися точно співвідносити певні рухи з характером знайомого музичного твору. Музика активізувала фантазію дитини, спонукала до творчості, використання виразних рухів.

Також розроблені театралізовані ігри, де активно включались діти та їх батьки (Додаток В)

Аналіз та спостереження за художньо-театралізованою діяльністю дають змогу дійти висновків, що у дошкільнят активно проявляється свобода дій і моральної поведінки, розвивається пізнавальна культура, розширюються уявлення про особливості образотворчого і музичного мистецтва, вдосконалюються психічні процеси (пам'ять, уява, мислення, мовлення), розширюється світогляд. Організована підготовча робота викликає інтерес у дітей, бажання активно діяти під час показу спектаклю, позитивно впливати на глядачів, що пов'язано з розвитком емоційно-естетичних переживань.

Системний підхід до організації художньо-театралізованої діяльності дозволяє набути їй певної моральної спрямованості, діти стають впевненими у собі, творчо використовують набуті знання й уміння в інших видах діяльності (ігровій, мовленнєвій, музичній). Тому дитяча художньо-театралізована діяльність – це мистецтво за формою, суспільна діяльність за змістом і навчання за суттю. У низці досліджень театралізовані ігри діляться залежно від провідних способів емоційною виразністю сюжету.

Для підготовки до художньо-театралізованої діяльності дітей перешкільного віку можливо ввести **проблемні ігрові ситуації**, як

підготовчі вправи, тодітеатралізовані ігри можуть проводитися в двох варіантах: зі зміною сюжету, зберігши образи твори або заміною героїв, зберігши зміст казки [3].

У процесі роботи над роллю рекомендується:

- складання словесного портрета героя;
- фантазування з приводу його будинку, взаємин з батьками, друзями, придумування його улюблених страв, занять, ігор;
- твір різних випадків з життя героя, не передбачених інсценуванням;
- аналіз придуманих вчинків;
- робота над сценічної виразністю: визначення доцільних дій, рухів, жестів персонажа, місця на сценічному майданчику, міміки, інтонації;
- підготовка театрального костюма;
- використання гриму для створення образу [3].

Театралізовані ігри дають змогу вирішити багато завдань програми дитячого садка: від ознайомлення з суспільними явищами, формування елементарних математичних уявлень до фізичного удосконалення. Різноманітність тематики, засобів зображення, емоційність театралізованих ігор дають можливість використовувати їх з метою всебічного виховання особистості.

Отже, художньо-театралізована діяльність впливає на розвиток різних сторін життєдіяльності дитини. Вона сприяє розвитку не лише емоційно-ціннісної сфери, а й інтелектуальної сфери, адже засобами театру збагачуються знання дитини про театр та людей, які там працюють, вона вчиться порівнювати героїв різних казок, планує власні дії щодо реалізації задуму майбутньої вистави.

Також розвиток фізичної сфери містить залучення дитини до показу окремих дій (з іграшками, персонажами казок), імітації рухів, дій поетичних героїв, використання рухових дій у процесі театралізованих ігор, добір рухів відповідно до характеру персонажа.

Комунікативна сфера – це узгодження власних дій із діями інших дітей, участь у спільних із вихователем діях за сюжетами літературних творів, усвідомлення колективного характеру дієтворення.

Художньо-театралізована діяльність передбачає також розвиток морально-вольової сфери, тобто вміння впізнавати героїв та персонажів у знайомих казках, висловлювати своє ставлення до них, робити самостійні оцінні судження, давати морально-етичні та естетичні оцінки, визначати альтернативу в оцінці героїв. Щодо поведінкової сфери, то під час походів до театру дитина опановує правила поведінки в театрі, ідентифікує почуття і вчинки персонажів із власними [3, с. 139].

Саме тому художньо-театралізовану діяльність так люблять діти, а педагоги всього світу широко використовують її у вирішенні багатьох завдань, пов'язаних з освітою, вихованням і розвитком дитини. Колективний характер театралізованої діяльності дозволяє розширювати і збагачувати досвід співпраці, як у реальних, так і уявних ситуаціях. При підготовці вистави діти вчаться виділяти, засоби її досягнення, планувати і координувати свої дії. Діючи в ролі, діти набувають досвід різного роду відносин, що також важливо для їх соціального розвитку. Отже, художньо-театралізована діяльність є однією з провідних видів діяльності дітей передшкільного віку. Вона сприяє емоційно-ціннісному розвитку дітей передшкільного віку.

Висновки до другого розділу

Дошкільний вік –представляє сенситивним періодом для розвитку особистості дошкільника. Це період долучення до загальнолюдських цінностей, період розвитку емоційно-ціннісної сфери, яка має величезний вплив на особистісний розвиток дитини, на оволодіння нею різноманітними видами діяльності [8]. Емоційно-ціннісний розвиток є вагомю частиною загального розвитку дошкільника. Емоційно-ціннісний розвиток зберігає своє значення і в наступні періоди життя, проте на ранніх етапах онтогенезу він є провідними, оскільки на цьому значною мірою ґрунтується цілісна поведінка дошкільника.

В другому розділі для з'ясування стану досліджуваної проблеми в практиці роботи сучасного ЗДО було проведено анкетування вихователів, щодо ролі емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку.

Далі проведений аналіз БКДО, щодо завдань художньо-театралізованої діяльності; комплексної освітньої програми “Я у світі”, парціальних програм .

Був представлена презентація методичних рекомендацій щодо організації процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності. В методичні рекомендації включені театралізовані ігри; педагогічних ситуацій, що виконувались за допомогою театральної діяльності; читання та спільний аналіз казок; вправи, спрямовані на розвиток умінь дітей проявляти доброзичливе ставлення один до одного. Отже, художньо-театралізована діяльність є однією з провідних видів діяльності дітей передшкільного віку. Вона сприяє емоційно-ціннісному розвитку дітей передшкільного віку.

ВИСНОВКИ

Основним завданням кваліфікаційної роботи було дослідження особливостей емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності.

По завершенні даної роботи, на основі поставленої мети і завдань, можна зробити такі висновки:

1. Емоційно-ціннісна сфера – це багатогранне утворення в яке, крім емоцій, входять багато інших емоційні явища: відношення та ставлення до навколишнього, емоційний тон, емоційні стани, емоційні властивості особистості, емоційні стійкі відносини. До емоційної сфери особистості відносяться різноманітні форми переживання: емоції, почуття, настрої, стресові стани.

2. Емоційно-ціннісний розвиток - це комплексний закономірний процес ускладнення та збагачення емоційної сфери у контексті загальної соціалізації дитини.

Емоційно-ціннісний розвиток дитини передшкільного віку характеризується такими проявами: діяльність – основа емоційного розвитку; емоційні процеси відіграють важливу роль в регуляції діяльності; онтогенез емоцій нерозривно пов'язаний із загальним ходом психічного розвитку; на розвиток емоцій впливають всі

структурні компоненти психіки (пізнавальні процеси, мотиваційна сфера, самосвідомість), інтелектуальний розвиток.

3. Емоційна культура – один з критеріїв особистісної культури людини. Особистісна культура дитини становить синтез індивідуальних якостей, які проявляються у сприйнятті та усвідомленні культурних цінностей і спрямовані на творчу взаємодію з навколишнім середовищем та іншими людьми.

5. Констатовано, що театралізовані ігри є засобом всебічного розвитку дітей, вдосконалення їх творчих здібностей, умовою розвитку емоційної сфери дитки передшкільного віку.

6. Ігрова художньо-театралізована діяльність це ігрова діяльність, основою якої є ігровий образ, що спонукає дітей до активної роботи: від співчуття до співпереживання, викликає наслідування улюбленим героям, їх поведінці.

Ігрова художньо-театралізована діяльність активізує чуттєву, мовленнєву, інтелектуальну, і, звісно, емоційну сферу та сприяє розвитку, становленню особистості дитини передшкільного віку.

7. Були підібрані методики для діагностики емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку.

8. В роботі проаналізований стан процесу організації емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку: аналіз БКДО, комплексної програми “Я у світі”, серії парціальних програм з художньо-естетичної та театралізованої діяльності.

9. Представлена презентація методичних рекомендацій щодо організації процесу емоційно-ціннісного розвитку дітей передшкільного віку засобом художньо-театралізованої діяльності. Методичні рекомендації містять серію театралізованих ігор для включення дітей передшкільного віку в художньо-театралізовану діяльність, театральні

заняття, театралізовані ігри на святах і розвагах; міні- театралізовані ігри в повсякденному житті.

Отже, художньо-театралізована діяльність впливає на розвиток різних сторін життєдіяльності дитини. Вона сприяє розвитку не лише емоційно-ціннісної сфери, а й інтелектуальної сфери, адже засобами театру збагачуються знання дитини про театр та людей, які там працюють, вона вчиться порівнювати героїв різних казок, планує власні дії щодо реалізації задуму майбутньої вистави.

Поставленні завдання дослідження виконанні, мета досягнута.

У подальшому плануємо дослідити формування творчих здібностей дітей передшкільного віку під час підготовки до гри, а саме під час виготовлення атрибутів і костюмів

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров Ю. В. Психологія розвитку : Навчальний посібник. Х. : ФОП Панов А. М. , 2015. С. 201–202.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
(дата звернення: 29.01.21 р.).
3. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / За заг. ред. О. В. Низьковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
4. Березіна О. М. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 56 с.
5. Вовчик-Блакитна О. О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: Стратегії педагогічного супроводу. Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 4. С. 1-3.
6. Войтко В. В. Емоційні порушення в дитячому віці та їх корекція. Методичні рекомендації. Кіровоград: КЗ «КОШППО імені Василя Сухомлинського», 2014. 39 с.

7. Гончаренко С. Український педагогічний словник /Гончаренко. К. Либідь, 1997. 376 с.
8. Дитяча психологія : Навчальні матеріали онлайн URL: http://pidruchniki.com/17300627/psihologiya/emotsiyni_porushennya_doshkilnikiv.
9. Долгачова О. В. Маленька дитина та її «великі» емоції. URL: <https://emotsijno-osobistisnij-rozvitok-ditej-v-umovakh-simji.webnode.com.ua/malenka-ditina-ta-jiji-veliki-emotsiji/>
10. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Т. І. Поніманська. К., 2006. 456 с.
11. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Суми: Університетська книга, 2010. 318 с.
12. Закон України «Про вищу освіту» № No 1556 VII від 1.07. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
13. Закон України «Про дошкільну освіту». К.: Дошкільне виховання, 2001. 56 с.
14. Комплексна програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». К.: ЩФЕР, Україна, 2017. - 430 с.
15. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К. : Освіта, 1998. 255 с.
16. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К.: Освіта, 1998. 255 с.
17. Кулачківська С.Є. «Віковий аспект психічного розвитку дитини дошкільника», Психічний розвиток дитини дошкільника. Навчальний посібник для педагогів. - К.:

- Світоч, 2004. - 75 с. (Бібліотека Журналу Дошкільне виховання).
18. Олійник О. Особливості емоційного розвитку та умови формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор. Наука і освіта. Випуск 47, 2013.С. 54-59.
 - 19.Казки і фарби: парціальна програма розвитку творчих здібностей дітей 4-6 років на заняттях із малювання з використанням елементів медіаосвіти / Т.М. Чашка; за заг. ред. О.В. Волошенюк, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. – Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2018. – 204 с.
 - 20.Поніманська Т. Дитина в соціумі: робота за освітньою лінією. Дошкільне виховання, 2012. № 9. С. 8–11.
 - 21.Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку “Радість творчості” / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. — Тернопіль: Мандрівець, 2013. — 72 с.
 - 22.Педагогіка українського дошкілля: У 3-х ч, ч.3:навчальний посібник/Н.В.Лисенко, Н.Р.Кирста.- К.:Видавничий Дім “Слово”, 2016.376с.
 - 23.Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання (Русова С. Вибрані педагогічні твори, кн.] К., 1977. -242 с.
 - 24.Рогальська-Яблонська І. П. Підготовка майбутніх педагогів до соціалізації особистості в дитинстві на засадах компетентнісного підходу. Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту імені К.Ушинського. Вип. 6 (113). Сер. Педагогіка. Одеса, 2016. С.119-224.
 - 25.Сухомлинський В. О. Живопис. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. К.: Радянська школа, 1977. С. 557 – 565.

26. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори : в 5 т. Т. 3. Київ., Рад. школа, 1997. С. 7–278.
27. Словник психологічних термінів (з глибинної психології). Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. -472 с.
28. Трофаїла Н. Д. Емоційна сфера дитини-дошкільника: її розвиток та особливості. Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти: зб. наук. праць. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2014. Спецвипуск. С. 349-356.
29. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Випуск 1.41 (93). Т. 1. Миколаїв : МНУ імені В. С. Сухомлинського, 2014. С. 207-211.
30. Трофаїла Н. Д. Вплив сім'ї на емоційне благополуччя дитини. Zbiór raportów naukowych. «Pedagogika Projekty naukowe» (27.02.2015 - 28.02.2015) Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. str. 40-43.
31. Режим доступу : <http://www.kazedu.kz/referat/141588> 6.
32. Режим доступу : http://www.portal-slovo.ru/div_school_education/36712.php [Електронний ресурс].
— Режим доступу : <http://krokha.ru/?action=jarticle&id=909>
33. Методика "Паровозик" URL: <http://cito-web.yspu.org> > link

